

Любомил Драганов

ДИМО ЗАИМОВ – МОНУМЕНТАЛНИ ПРОИЗВЕДЕНИЯ С НЕФИГУРАЛЕН ХАРАКТЕР

Стенно-монументалната живопис е сред онези форми на художествена дейност, които живеят в отворено за комуникация пространство. Надскочили пределите на вътрешно-творческото съзрение, те са част от обкръжаващата ни среда и елемент от колективното съзнание на обществото. Техните създатели поемат една от най-висшите и рядко оценявани форми на творчески риск, тъй като произведенията им подлежат на постоянна преоценка в резултат на сменящите се обществено-естетически ценности.

От хоризонта на днешния ден стенописните творби будят много въпроси. Дистанцията е недостатъчна за безпристрастна равнометка. Затова и създадените произведения на художника Димо Заимов в периода след 1989 до 2016 година (годината, в която художникът умира) изискват специфичен поглед и анализ, основан на дистанциране и прецизиране на сложната система от фактори – социо-културни и художествено-естетически.

В тази статия насочвам вниманието към монументалните творби с нефигурален характер от Димо Заимов.

Монументалните творби от периода на социализма принципно са причислявани към декоративното изкуство. Те не са проблематизирани самостоятелно в изкуствоведската литература от периода и са интерпретирани неделимо свързано с архитектурата. Първоначалната поява на произведения с такъв характер се наблюдава през 70-те години на ХХ век. След промените от 1989 г. стенописът се превръща в предпочитан визуален език заради своята универсалност и независимост.

През тоталитарния период стенописът (в нейните технологични разновидности, редом с мозайката и монументалната керамика) се превръща в официално изкуство, става инструмент за поддръжка на властта и е под директния контрол на Партията. Уста-

новява се фигурален „канон“. Важно е обаче да се отбележи, че все пак преодоляването на условностите на канона става възможно. Плавно и под повърхността. Не са малко авторите, които успяват да използват абстрактното под прикритието на посочената тематична рамка. Компромис с темата в името на средствата се превръща в ключ, който по своя си начин „развързва ръцете“ и на Димо Заимов.

Особено важен е периодът на 70-те години, през който в България започват да се появяват произведения с абстрактна образност. През 70-те години абстрактни творби могат да се видят главно в мозайка – композиции, въздействащи с растер, посока, ритъм и височини на редеж, а също и напълно декоративни, архитектурни по същността си каменни мозайки, бетонови решетки, пластмаси от стъкло, бетон и метал.

Много художници творят в областта на нефигуралното, но малка част от тях следват тази посока последователно и осмислено като авторски възглед (Енчо Пиронков, Екатерина Гецова, Иван Кирков, Илия И. Илиев, Йордан Марков, Йордан Спиров, Никола Буков, Сашо Попов). Сред тях е Димо Заимов.

Нефигуралните монументални творби присъстват забележимо от втората половина на 70-те до края на 80-те години на ХХ век. След 1989 година ролята им е доминираща. Причините за това са няколко. Уклонът към нефигуралното дава пълна свобода за творческа изява. Липсата на фигуралност освобождава художника от голям брой изисквания, свързани с конкретиката и съдържанието. Произведенията се „изчистват“ от задължителната за времето идеологическа обвързаност. Монументалистите могат изцяло да съсредоточат усилията си върху проблеми, свързани с композиция, форма, ритъм, технология, експеримент. Произведенията на Димо Заимов с нефигурален характер не са подвластни на ограниченията на хронологията.

В тази статия с цел анализ на проблемите на стенописи и мозайки художествената продукция е условно разделена на две групи. В първата са разгледани произведенията, които имат естетико-утилитарна функция. Става дума за решетки, презградни стени, декорация на тавани и стени, която е обусловена от функционална архитектурност. Те са подчинени на съоръжението, в което се намират.

След това в обсега на нефигуралните произведения са обособени такива, в които изчистената форма се основава на геометрията. Така наречената „геометрична абстракция“ намира израз в поредица от витражи и керамики. При Димо Заимов модулността излиза от границата на пределната рационалност и от геометрия се ориентира към свободна интерпретация. Естествен завършек на всички произведения, разглеждани в тази статия като нефигурални, представляват двата архитектурни ансамбъла хотел „Хелена Ризорт“ и хотел „Странджа“ в КК „Слънчев бряг“. Те увенчават продукцията, сътворена през целия житейски и творчески път на художника Димо Заимов.

Без значение дали са сходни с архитектурата, контрастират с нея или притежават специфики, пораждащи двойствено въздействие, монументалните реализации с абстрактно формообразуване са изградени от разнородни форми. Преминавам към анализа им съобразно хода на посочената по-горе класификация.

Решетка от бетон и лято стъкло за хотел „Рига“ в Русе, 1975, е пример за типа произведения, които имат архитектурно-естетическа функция. Решетката носи привидна и напълно оправдана монотонност, която все пак притежава вариативност заради характера на бетоновите нишки – като посока и дебелина те варират и разнообразяват същността на този пояс. Присъствието на тази решетка е обосновано функционално предвид статута на сградата. Тя има характер на дантела въпреки биоморфния си характер. Структурата ѝ е синтетична, рационална и типична за периода от края на 60-те – началото на 70-те години. Тогава доминира афинитетът към работа с материали като бетон, стъклобетон, както и пиететът към техники като сграфито или релефи от смесена техника. Стремешът към рационална конструктивност на художника проличава в използването на симетрията като основен принцип.

Следващ аналогичен пример е презградна модулна стена от бетон и лято стъкло в Историческия музей на град Батак, 1977. Стената решетка е със статут на конструктивен еле-

мент в архитектурното съоръжение. Натопарена е с естетико-смыслова функция. Стъклените маси са обърнати в различни посоки. Те са оцветени в червено, зелено и бяло. Акцентът върху патриотичната посока, историческата приемственост и възвеличаване на славното минало на страната ни се свързва както с предназначението на сградата и нейното местонахождение, така и с широко прокламираната повеля за подчертаване на водещите, важни за България дати от близкото минало. Решението е лаконично, няма претенции за натрапчива експресивност. Димо Заимов разчита на ритъма и мярката при позициониране на елементите. Мащабът е адекватно подбран, а смысловата страна е деликатно и същевременно изразително подчертана.

В презградна модулна решетка от шамот за Градски съвет в град Перник, 1983, Димо Заимов използва прости, геометрични форми. През 80-те години принципите при изграждане на решетки са същите като през 70-те години. Създавайки този тип решетка, пространството се прелива едно в друго. В услуга на универсалното Димо Заимов избягва сюжетиката, символите и сложната метафорика, присъща за монументалните изкуства. Неговата концепция е базирана на лаконична знакова форма. Художникът я превръща в свой идеал и я обвързва с рационалното начало, с изцялата точна форма, вписана в изчистен архитектурен контекст.

В интериора на хотел „Сандански“ в град Сандански през 1984 г. Димо Заимов създава няколко пластични произведения от поцинковани тръби и месинг. Първото е метална пластика на тавана на козирката пред входа на хотела, 1984, 20 кв. м. Изграждайки пластики в екстериор, Заимов мисли произведението за конкретната архитектурна среда. Той обособява пространство и чрез вписаните кръгове и тяхната концентричност. Ефектът на възвтане и изпъкване, на моделиране на обемни повърхнини отново се свързва с илюзорно пространство. В интериора на ресторанта Димо Заимов създава решетка от поцинковани тръби и облицова колона от интериорната среда с месингови и поцинковани елементи. Решетката поделя пространство. В нея е очевидна характерната за Заимов повторимост и наслагване, но структурата ѝ този път е динамична.

Интеграциите на Димо Заимов не се натрапват като присъствие, но не губят своето звучене, защото са активни в пространството. Тази решетка има многопосочна функция – скрива, декорира, „разширява“ помещението. Чрез наслагване на геометрични форми в една

пространствена равнина художникът създава ефект на пространствено натрупване. Този подход отправя към дълбочина и пространственост. Но художникът бяга от нея, като използва паузите – празното пространство между сегментите в решетки и преградни стени, както и конструктивната роля на растера. Художникът вписва произведенията си в архитектурата деликатно и именно тази ненаатрапчивост прави произведението синтетично и съзвучно със средата.

Преход от преградна решетка към пространствена активност в архитектурна среда показва модулно керамично пано в панорамен ресторант на хотел „Санкт Петербург“, Пловдив, 1981. В това пано художникът за първи път залага посоката, която ще последва при реализацията си в НДК – металната завеса. Проблемите на светлината, въздействието и трансформациите на комуникацията със зрителя вълнуват Заимов в този тип произведения. Керамичното пано е конструирано от малки модулни елементи, подредени така, че да наподобяват огъване. Паното е покрито с колоидно злато. Хладната повърхност или отразява цветовете, или ги поглъща. Художникът майсторски се възползва от тези ефекти. Те генерират универсално звучене и подпомагат конструктивното внушение на паното. Паното няма фигурация. То е напълно абстрактно и се слива с архитектурата. Не изземва тектоничната функция на стената, а допълва и подкрепя ролята ѝ при конструирането на пространството. В това произведение Димо Заимов разчита на ролята на светлината.

Пример в същата посока е металната противопожарна стенна завеса „Слънце“, сцена на Зала 1, 1981. Завесата е многослойна и има особено динамично въздействие. Структурата на творбата се определя от принципа на формообразуване и връзката между формите. В това напълно нефигурално произведение, което е моделирано на базата на абстрактната образност, има висока степен на завършеност в рамките на цялото. Изображение няма. Важна е динамиката на отделните пластини. Рисункът в отделни зони на композицията се моделира изцяло от функцията на светлината. Принципно човешкото внимание е приковано в отделни важни пунктове в процеса на възприемане и „минава транзит“ през други.

Следващият тип творби с нефигурална образност обединява паната, отразили така наречената „геометрична абстракция“. Тя се проявява в два типа творби – ясно и отчетливо във витражите и закономерно в архитектурно композираните модулни

керамики. Пиететът към конструктивната, изчистена форма във витражите е налице през цялото творчество на художника без значение на хронологията на тяхното създаване – доказателство са паната в техника класически витраж за спа центъра в Павел баня, 1986, 400 x 105 см, както и тези на територията на Дома на книгата в град Ловеч (80-те години на XX век). Връзката с архитектурата осигурява реална интеграция на витражните композиции. Включването на абстрактната форма в такъв род концепция е определящ фактор при възприемането от зрителя. Димо Заимов създава произведенията си подвластен на ритъм, мащаб, тектоника и с афинитет към контраст и рег. С витражите Димо Заимов постига експресивен тон, дълбочина чрез използване на максималната функция на светлината и измамна пластика, с пластика с условен характер, която придава на паното динамично присъствие. Чрез оптичска игра художникът създава визуална илюзия за зрителя.

Опитът на художника Димо Заимов показва възможността за създаване на художествена продукция в периода (1956 – 1989), в която са налице напълно абстрактни елементи и модерни динамични подходи към връзката между външното и вътрешното пространство в рамките на архитектурна среда.

Развитието на своята концепция „творба-пространство“ в контекста на паната с подчертан модулен характер Димо Заимов показва и в модулната керамика в хотел „Бор“ в Боровец, 1986. Пластиката представлява цялостна облицовка на две стени. Въгълът е изявен пространствен приоритет. Това произведение превзема архитектурата. То е с модулен характер, но има и изявено знаково присъствие. Димо Заимов разчита на условно по рода си пространство, което излиза напред и в същото време потъва навътре. Това се постига чрез оптичската игра „тъмно-светло“ чрез групиранияте, възнати напред-назад плоскости.

От Димо Заимов са и две модулни керамики в интериора на Обединена българска банка, реализирани в зората на 90-те години. В сградата има архитектурно единство, тъй като всички произведения в интериора са изпълнени от един и същ колектив с ръководител Димо Заимов. Прибягването до модулната форма и произтичащата от нея архитектуроника е пряко обвързано с облика на сградата. Като характер композицията на керамиката е ясна, със степенувани и ясно отчленени посоки. Най-пластична като форма е стрелката. Като цяло паното е единно, синтетично, изключително добре измислено.

Мозайка от камък с пластика от бетон, фасада на частен хотел в град Гоце Делчев, 2001, очертава развитието на линията от геометрия към абстракция в контекста на предопределена от синхрона с архитектурата монохромност. Мозайката е част от фасадата на хотела. Тя хармонира с облицовката на сградата – както като специфика на материала, така и като колорит. Композицията е съставена от геометрични елементи. И тук, както и в повечето си произведения с абстрактно геометричен характер, Димо Заимов разчита на ритмична повторяемост. Мозаечното пано дискретно взаимодейства с архитектурата.

Следващата посока, която е ориентирана от геометрия към абстракция, намира израз в екстериорната пластична творба от бял врански камък за подпорната стена на хотел „Риза“ в град Русе и в модулната керамика на фасадата на Пионерски дом в Перник. Пластиката в Русе е реализирана през 1976 година и се характеризира с абстрактен характер и асиметричен рисунок. Контурите на отделните форми се напасват помежду си на принципа на пъзела. Формите изпъкват пред равнината на стената, върху която са изпълнени. Те се характеризират с подчертано грапава повърхност и разнообразно изявена пластичност. Керамиката на фасадата на Пионерския дом в Перник, 1983, е с абстрактен характер. В пластическо отношение стенно-монументалната творба се отличава с богатство на изразните средства. Лентовидните форми, които я изграждат, са изключително разнообразни по отношение на размери, силует и разнопосочност на направленията, които следват.

В пространствено отношение пластичната каменна стена категорично се изявява на фона на фасадата. Плавните, вълнообразни форми и свободният композиционен ритъм, създаден в резултат на тях, рязко контрастират с правоъгълните обеми на сградата. Произведението обаче осъществява своеобразна връзка с архитектурната среда на принципа на общи материали и колоритно въздействие. Белият цвят на камъка е идентичен с използвания в облицовката и настилките на сградата, а подчертаната пластичност в някои зони на паното „кореспондира“ със силно изпъкналите части на прозорците, корнизите, вертикалните модули на решетките и хоризонтално насочените козирки.

Градация на обобщението е постигната чрез колорита на мозайка от камък с пластичен център от керамика в ресторанта на хотел „Аугуста“ в Хисаря, 1987, 21 кв. м. Паното е голямо по размери и е агресивно спрямо средата, тъй като усвоява ъгъла и смекчава неговата

априорна функция, отричайки го като част от пространствената среда на изображението. В тази мозайка стилизацията е изведена до крайна степен. Напълно закономерно пластиката се превръща в инструмент на стилизацията, катализиращ условния характер на формата. Присъствието на триизмерни керамични елементи в структурата засилва пространствената доминантност на творбата и я превръща във важен фактор при взаимодействието с архитектурната среда.

Предвид спецификата на произведенията на Димо Заимов, в които стилизацията има различна градация и чрез нея се постига максимално изявена условност, в тази мозайка цветът поема повече функции при изграждането на изображението. В нея предназначението му може да бъде очертано в следния диапазон: от фактор, необходим за прочита на композицията, през средство за градеж на синтезиран силует до елемент, конструиращ абстрактна форма чрез пълна деструкция или знаково обобщение.

Голяма част от създадените от Димо Заимов произведения с модулен характер могат да бъдат определени като архитектурни интеграции. В тях той ползва пространството на архитектурата. Регувайки модули, Димо Заимов ни напомня за безкрайното разнообразие на универсалното.

Димо Заимов е знаков автор, който след демократичните промени се изявява систематично в нефигуралната мозайка. Негови реализации са мозаечните ансамбли в хотелските комплекси „Хелена Ризорт“ и „Странджа“ в КК „Слънчев бряг“ в периода 2007 – 2009 година. Поради спецификата им и обема на работа художникът прибегва до помощта на изпълнители и машинно обработване на каменните модули.

Тези два големи монументални ансамбъла, разглеждани в рамките на творбите с абстрактно звучене, имат свой собствен облик. Те са обект на различно по структурата си комплексно анализиране, защото съвместяват разнородни подходи при формалното си въздействие и формиране на пространството.

В началото на XXI век създаването на частни хотели и прилежащите им съоръжения е характерно за новозабогатялата част от населението. Постигането на цялостна артистична визия става с изобилие от монументални пана, с поръчване на скъпи реализации, които подсилват усещането за лукс. Макар и да се увеличава по артистичното изобилие от мозаечни елементи, Димо Заимов изпълнява изискванията

на инвеститора и прилага своето чувство за ритъм, повторемост и тектонична мярка. Факт е, че мозайките са навсякъде и насищат средата. Те се консолидират с архитектурната среда. „Структуроопределяща за стенната живопис е обвързаността ѝ с архитектурата. Стенно-монументалното произведение се утвърждава в контакт с архитектурното пространство“ (Марков 2014, р. 112).

Средата е наситена с мозаечни пана, които въпреки разстоянията между тях си кореспондират посредством повтарящи се мотиви, отделни елементи и колоритни комбинации. Освен под формата на пана мозайката присъства и като облицовка на колони. Така тя е превърната в неделима част от архитектурата. Отново виждаме как Димо Заимов набляга на архитектурната форма, на ролята и значението на архитектурата като водещ елемент при формиране на пространствено-комуникативен ансамбъл. Като цяло принципът на единно изграждане на цялостен архитектурно-декоративен ансамбъл, приложен в хотелския комплекс „Хелена Ризорт“, можем да видим и в оформлението на хотел „Странджа“. Сходно е оформлението на хотел „Странджа“, но като концепция, не като колорит.

Облицовката на колоните в хотел „Странджа“ е далеч по-цветна от тази в „Хелена Ризорт“. Мозаечната декорация в ансамбъла включва: стенно пано в техниката на мозайката „Утро“, мозайка „Слънце“ за спа центъра в хотела, колони и полуколони с облицовка около басейна на спа центъра, мозайка от камък и стъкло за душкабини и мозаечен фриз на детския басейн.

Характерно за цялостната концепция на проектиране е участието на едни и същи мотиви в композиции и във фризове. По този начин се постига единност на решенията, като същевременно се избягват директните повторения. Навсякъде в хотелите е търсен синтез с архитектурата. Стенописните произведения в екстериора са съобразени и с логиката на парковото озеленяване. В паната от хотелската част те имат самостоятелно звучене, като не се натрапват. Създадена е една атмосфера с уникален характер.

Димо Заимов си позволява артистична свобода. Факт е, че именно в тези произведения художникът ярко проявява афинитета си към смесване на техники и технологии, особено популярен след 2000-та година.

В творчеството си Заимов широко прилага експеримента, а употребата на съвременни свързватели, както и ефектите, получени от комбинации от свойствата на синтетичните материали, дават възможност за съвременна художествена изразителност и технологично овладяване на проблемни архитектурни пространства. „Като изхожда от конкретните дадености на предоставените му пространства, Димо Заимов се придържа към класическата техника на каменната мозайка, съчетана със стъклени, керамични и метални детайли. Трайността на материалите камък, стъкло, керамика, неръждаем метал, придава на различните пространства на хотела не само практична устойчивост, но и внушава усещане за стабилност и сигурност“ (Дворянов 2014).

Реализираните от Димо Заимов ансамбли отразяват типична тенденция в българския художествен живот в посттоталитарната ситуация – навлизането на стенописите в интериора на частните домове, офиси и хотели под формата на имитативни стилове, както и като декоративен елемент от интериорния дизайн (Иванова-Гетова 2012, р. 120).

Ансамбловите решения от Димо Заимов в хотелските комплекси носят типична за времето си еkleктика. Нещо повече, в последните години думата еkleктика се възприема в смисъл на „положителна комбинация от разнородни елементи“ (Димитрова 1984).

Димо Заимов не губи чувството си за мярка. Дори в контекста на изискванията на инвеститора и в епохата на постмодерната естетика той разчита на артистичния порядък и балансираното архитектурно пространство, в което монументалната творба е ситуирана на базата на хармонично взаимодействие.

Библиография

ДВОРЯНОВ, Орлин, 2014. За творчеството на Димо Заимов. Антимовски хан [online]. 2014. No. 1. [Презледан 26 май 2021]. Достъпен от: <http://www.antimovski-han.org/article.php?id=763>

ДИМИТРОВА, Татяна, 1984. Съвременна българска монументално-декоративна живопис. В: 40 години българско социалистическо изкуство. София: Наука и изкуство.

ИВАНОВА-ГЕТОВА, Мария-Маргарита, 2012. Тенденции в съвременния интериорен дизайн и стенописната декорация. В: Сборник материали от научна конференция НХА, София 2010. София: НХА. 2012. Постигения и тенденции в развитието на съвременния дизайн и декоративно-приложните изкуства. ISBN 978-954-2988-11-3.

МАРКОВ, Константин, 2014. Размисли за пространството в монументалната живопис в периода 60-те – 80-те години на XX век. Термини, предистория, класификация. В: Сборник доклади от докторантска конференция 2013 в НХА, София. София: НХА. 2014. Проблеми на приложните и изящните изкуства.
